

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/adea>

ISSN 2651 – 5067

TÜRK LEHÇELERİ ÖĞRETİMİNDE ÇEVİRİ STRATEJİLERİ VE HATA ÇÖZÜMLEMELERİ: KIRGIZ TÜRKÇESİ ÖRNEĞİ **TRANSLATION STRATEGIES AND ERROR ANALYSIS IN TEACHING TURKISH DIALECTS: THE CASE OF KYRGYZ TURKISH**

Cüneyt AKIN*

*Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-
Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümü,
cuneyt.akin@hotmail.com ORCID: 0000-0002-6230-7222

Referans: Akin, C. (2024). Türk Lehçeleri Öğretiminde Çeviri Stratejileri ve Hata Çözümlemeleri: Kırgız Türkçesi Örneği. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 105-118.

Gönderilme Tarihi: 07.10.2024

Kabul Tarihi :04.11.2024

Özet: Dil ya da lehçe öğrenim süreçlerinde karşılaşılan durumlardan biri de öğrencilerin öğrenmeye çalıştıkları dil veya lehçeye ait metin üretiminde, aktarımında çeşitli gramer yapılarını kullanmaktan kaçınarak öğrenmeye çalışmaları ve gerek konuşma gerekse yazı düzeyinde bazı stratejiler uygulamalarıdır. Örneğin bir Kırgız, Türkiye Türkçesinde belirsiz gelecek zaman çekimli bir ifadeyi, gelecek zaman çekimiyle söyleyip yazabilmekte, “Siz bize söylersiniz.” cümlesini “Siz bize söyleyeceksiniz.” şeklinde kullanabilmektedir veya bir Türkiyeli Türk, Kırgız Türkçesi bir metni aktarırken karma fiil yapılarını ve zarf fiille kurulan tümce yapılarını bitmiş tümce şekline getirmek için zaman eki kullanabilmektedir. Örneğin, “...kiçinekey balıktardı koygonun körüp...” ifadesini, ...küçük balıklar gördü... şeklinde aktarmak gibi. Bu tür örnekler çoğaltılabilir. Çalışmada verilen Kırgız Türkçesi metnin Türkiye Türkçesine aktarımında, ortaya konulan stratejileri dikkatlere sunulmuştur. Ayrıca çalışmada, literatürde daha önce adlandırılmamış veya kavramsallaşmamış aktarım stratejisi önerileri ortaya konulmuştur. Bunlar, “aktarmaktan kaçınma stratejisi”, “çağrışım stratejisi”, “sözlüksel aktarım stratejisi”, “bire bir aktarma stratejisi”dir.

Öğrencilerin yaptıkları aktarımlarda uyguladıkları stratejilere bakıldığında, özellikle “aşırı genelleme”, “özetleme”, “tahminde bulunma”, “çağrışım stratejisi”, “eksiltme” ve “ekleme” stratejilerinin daha öne çıktığı görülmektedir. Öğrencilerin aktarımlarındaki hataların çözümlenmelerine bakıldığında ise, özellikle bilgi eksikliğine dayalı “sözlüksel-anlamsal hatalar”, “yazım hataları”, “aşırı genelleme”den, “özetleme” ve “örnekseme”den kaynaklanan ve bazı durumlarda eksiltmenin ortaya çıkardığı hataların ortaya çıktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kaçınma stratejisi, hata çözümlenmesi, Türk lehçeleri

Abstract: One of the situations encountered in language or dialect learning processes is that students try to learn by avoiding using various grammatical structures in the production, translation of the language or dialect they try to learn and apply some avoidance strategies at the level of speech and writing. For example, a Kyrgyz, Turkey uncertain future inflected a statement in Turkish, can say and write the future tense, 'You tell us.' Sentence 'You will tell us.' Be used in the form or a Turkish Turks, Kyrgyz Turkish text transferring mixed verb forms and envelopes verb can use the time suffix to transform the established sentence structures into finished sentences. For example: ...tiny fished like a cough, conveying the expression... like... seeing small fish... like. Such examples can be reproduced. Kyrgyz Turkish Studies of the text given in Turkey in the Turkish transfer, avoidance strategies were presented to the attention posed. In addition, suggestions of avoidance strategies that were not named or conceptualized in the literature were presented. These strategies include avoidance strategy, association strategy, lexical transfer strategy, and literal translation strategy. When examining the strategies students employ in their transfer attempts, it is observed that overgeneralization, summarization, guessing, association strategy, omission, and addition strategies are particularly prominent. In analyzing the errors in the students' transfers, it is evident that lexical-semantic errors due to lack of knowledge, spelling mistakes, and errors stemming from overgeneralization, summarization, and analogy are common. In some cases, errors also arise from omissions.

Keywords: avoidance strategy, error analysis, false analysis, Turkish Dialects

1. Giriş

Yabancı dil öğrenim süreçlerinde, hedef dili öğrenen bireylerin bu süreçte uyguladıkları stratejilerin ve yaptıkları hataların belirlenmesi, yabancı dil öğreniminin daha doğru anlaşılması ve daha verimli bir şekilde yürütülmesi açısından büyük önem taşır. Bu nedenle, öğrencilerin kullandıkları stratejilerin ve yaptıkları hataların tespit edilmesi, dil öğrenme süreçlerine katkı sağlayacaktır.

Yabancı bir dili öğrenme aşamasındaki bireylerin, hedef lehçe üretimlerinde, gramer bilgisi hatalarına dayalı olarak ürettikleri dilbilgisel yapılar, bazı durumlarda hedef lehçeyi öğrenme sürecinde ürettikleri stratejilerin bir sonucu olabilmektedir. Yabancı bir dili öğrenme aşamasındaki öğrencilerinin gramer kuralları ile ilgili olarak yetersiz ve

eksik bilgilere sahip olmaları, onların bazı gramer kurallarından kaçınarak, yeni ve bazen kestirme diyebileceğimiz kullanımlar üretmelerine yol açar.

Çalışmanın eğiticiler açısından önemi, öğrencilerin yaptıkları hataların belirlenmesi sayesinde, öğrenme süreçlerinin değerlendirilmesine olanak sağlamasıdır. Bu sayede, öğrencilerin ilerleme düzeyleri ölçülebilecek, hangi alanlarda eksiklik yaşandığı ve üzerinde daha fazla durulması gereken konular belirlenebilecektir. Dil araştırmacıları açısından ise, yabancı dil öğrenen bireylerin öğrenme süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların ve hataların analiz edilmesi, bu bireylerin dili nasıl öğrendiklerine ve hangi stratejileri kullandıklarına dair derin bir anlayış sunacaktır. Öğrenciler için bu çalışmanın en büyük faydası, öğrenme sürecinde yaptıkları hataların farkına varmalarını sağlayarak bu hataları düzeltme imkânı kazanmalarındır. Aynı zamanda, hedef dilin işlevi biçimini (mantığını) daha iyi kavrayarak öğrenme süreçlerine katkı sunmaları mümkün olacaktır (Çetinkaya, 2015: 166).

Khansir'in yaklaşımına göre, öğrencilerin yabancı dil öğrenirken yaptıkları hataların belirlenmesi, bu hataların düzeltilmesine yönelik stratejiler geliştirmek, dil öğretim süreçlerine uygun kademeli metinler hazırlamak ve dilin doğasına uygun öneriler sunmak gibi iyileştirici önlemleri hayata geçirmeyi amaçlar. Bu tür bilimsel çalışmalar, dil öğrenme süreçlerinin daha verimli hâle getirilmesine katkı sağlar ve dil öğretimine yönelik etkin stratejilerin geliştirilmesine olanak tanır (Khansir, 2012: 1029).

2. Dil Üretme Stratejileri

Bu durumlar için iki makro stratejiden bahseden Corder, birinci durumda öğrencinin bütün dil kaynaklarını kullanmaya çalışabileceğini belirtir. Metni veya mesajı yorumlarken yeni sözcükler icat etme, tahmin yoluyla anadilinden bazı ödünç öğeler alma yollarına başvurabileceğini ifade eder. Bu süreçleri, risk alma veya kaynak genişletme stratejileri olarak adlandırır. Ayrıca, alternatif bir yol olarak öğrenci, mesajın kendini zorlayan kısmını yok sayabilir ya da dışarda tutabilir. Yani, iletilmesi gereken sözlü ya da yazılı mesajdaki bazı bilgileri kaybetme pahasına bile olsa, gramer yapılarında ve sözcüklerde çeşitli oynama ve atlama yapabilirler (1978: 15-19).

Bu konuda araştırma yapan bazı araştırmacılar, söz konusu kaçınma stratejilerini birkaç kategoride sınıflandırmışlardır. İletişim stratejileri ile ilgilenen ilk araştırmacıların da biri olan Varadi bu stratejileri "anlam indirgeme" (main reduction) ve "anlam değiştirme" (meaning replacement) olarak iki gruba ayırmıştır (1980: 81-99). "Genelleme", "yaklaştırma", "atlatma" ve "yorumlama"yı önemli stratejiler olarak vurgulamıştır. Tarone (1980: 429) üç ana başlık altında: 'yorumlama, aktarma, kaçınma' dokuz strateji belirlemiştir: 1. Tahmin (approximation) 2. Söz üretme (word coinage) 3. Geçişirme (circumlocution) 4. Bire bir Çeviri (literal translation) 5. Dil Anahtarı (language switch) 6. Yardım Almak (appeal for assistance) 7. Sözsüz Mesaj Kullanımı (mime) son iki strateji ise kaçınmaya dayalı olarak 8. Konudan Kaçınma (topic avoidance) ki bu strateji, öğrencinin dilbilgisel ve sözcüksel bilgi eksikleri nedeniyle gerçekleşir. 9. Mesajdan Vazgeçme (message abandonment) bu stratejide ise öğrenci, anlamını bilmediği bir sözcük ya da kavramı eksik bırakır. Kaçınma stratejilerinin yanında, indirgeme stratejileri de ikinci bir dili üretirken çeşitli hatalara yol açar. Dilbilgisi yapılarının ve sözcüksel öğelerin indirgenerek, basitleştirilmeye çalışıldığı bu

strateji, öğrencinin yetersiz bilgisini gizlemesine yardımcı olur. Ayrıca, Tarone (1977) ve Corder (1978), öğrencilerin indirgeme stratejisini kullanırken kaçırma, konudan vazgeçme ve anlam değiştirme stratejilerini kullandıklarını belirtirler. (Elyıldırım 2017: 232-234).

3. Kuramsal Çerçeve

Öğrencilerin dil öğrenme sürecinde dil bilgisi kurallarına ilişkin eksik veya yetersiz bilgiler, onların bazı dil bilgisi kurallarından kaçınarak yeni veya kısaltılmış formlar üretmelerine neden olabilir. Hata Çözümlemeleri bu tür hataların dil öğrenme sürecinde nasıl meydana geldiğini incelemektedir. Corder'in (1978) önerdiği iki makro strateji olan risk alma ve kaçınma stratejileri, öğrencilerin karşılaştıkları dilbilgisel sorunları nasıl yönettiklerini açıklamaktadır. Öğrenciler, belirsizlik durumunda tüm dil kaynaklarını kullanarak yeni ifadeler icat edebilir ya da mesajın zorlayıcı kısmını yok sayabilirler. Varadi'nin (1980) sınıflandırmasına göre bu tür kaçınma stratejileri "anlam indirgeme" ve "anlam değiştirme" olarak iki ana başlıkta toplanabilir. Öğrencilerin dilbilgisel eksikliklerini gidermek amacıyla uyguladıkları bu stratejiler, mesajın doğru aktarımını engelleyebilir.

4. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan metin aktarımında ortaya çıkan hata ve kaçınma stratejilerini analiz etmek ve eksik bilgiye dayalı olarak üretilen dilbilgisel ve sözcüksel yapıların anlaşılmasına katkı sağlamaktır. Öğrencilerin metin aktarımındaki hatalarını belirleyerek, Kırgız Türkçesi öğrenme sürecinde hangi sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunlara nasıl çözüm ürettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin metin aktarımı sırasında bazı sözcük veya dil bilgisi kurallarından kaçınıp kaçınmadıkları da incelenmiştir. İnceleme kısmında tespit edilen sorun ve bulgulara ilişkin çözüm önerileri, çalışmanın sonuç, tartışma ve öneriler kısmında verilecek bir tabloda sunulmuştur.

Çalışmanın bir diğer amacı ise, dil öğrenme süreçlerinde daha önce literatürde tanımlanmamış yeni kaçınma stratejilerini belirlemek ve kavramsallaştırmaktır. Bu stratejiler arasında bire bir çeviri, sözcüksel aktarım stratejisi ve çağrışım stratejisi bulunmaktadır. Bu stratejilerin belirlenmesi, dil öğrenme süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına ve dil öğretiminde uygulanacak stratejilerin geliştirilmesine katkı sunacaktır.

5. Yöntem

Bu çalışmada, içerik analizi yöntemi kullanılarak Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan metin aktarımındaki hatalar ve kaçınma stratejileri incelenmiştir. İçerik analizi, metin aktarımlarında ortaya çıkan dilbilgisel ve sözcüksel hataların sistematik bir şekilde incelenmesini sağlamıştır. Veriler, Afyon Kocatepe Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin 2019-2020 eğitim öğretim yılında yapılan vize ve final sınavlarındaki metin aktarımlarından toplanmıştır.

Çalışmada, Akın tarafından (2024) hazırlanan “Yabancı Dil Öğreniminde Çeviri Hata-Yanlı Çözümlenmeleri ve Stratejileri: Rusça Örneği” başlıklı çalışmanın hata çözümü örneği alınarak literatür ve analiz çalışması yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan hata çözümü yöntemi, Corder'in (1974) Hata Analizi modeline dayanmaktadır. Bu model, hataların sadece dil öğrenme sürecinin bir yan ürünü değil, aynı zamanda öğrencilerin dili öğrenirken uyguladıkları stratejilerin bir yansıması olduğunu öne sürer. Öğrencilerin yaptığı hatalar, onların dilbilgisel ve sözcüksel yetersizliklerini gösteren bir pencere niteliğindedir. Çalışmada, öğrencilerin yaptığı hatalar sözcüksel-anlamsal hatalar, dilbilgisel hatalar, yapısal hatalar ve yazım hataları sıralanabilir.

6. Hata Çözümü

Bu çalışmada, Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesini öğrenen öğrencilerin, Kırgız Türkçesine ait bir metni aktarırken kullandıkları dilbilgisel yapıları analiz etmek ve bu süreçte bazı sözcüksel öğelerden kaçınıp kaçınmadıklarını belirlemek amacıyla hata çözümü yapılacaktır. Öğrenciler tarafından yapılan metin aktarımları incelenerek, dilbilgisel yapıların doğru bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, eksik veya hatalı kullanılan dil öğeleri tespit edilecektir.

Hata çözümü sayesinde, öğrencilerin Kırgız Türkçesini öğrenme süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma stratejileri ortaya konulacaktır. Bu çözümlenmeler, öğrencilere öğrencilerin öğrenim süreçlerine dair yol gösterici bilgiler sunmayı ve dil öğrenim sürecinin daha verimli hâle getirilmesini amaçlamaktadır. Bu veriler ışığında, öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar tespit edilerek, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilecektir.

7. Tanımlamalar

Aktarmaktan kaçınma stratejisi: Literatürde tespit edilemeyen bu aktarım stratejisi, bir lehçeye ait aktarımda, ana lehçedeki şekli, herhangi bir aktarıma tabi tutmadan, ana metinde olduğu şekli koruyarak hedef metne yansıtmaktır.

Çağrışım stratejisi: Literatürde tespit edilemeyen bu strateji, adından anlaşılacağı üzere, herhangi bir ana lehçe metnindeki sözcük ya da ifadenin, hedef lehçeye aktarılırken, sözcük ya da ifadenin çağrıştırdığı şeklin hedef metne aktarılmasıdır. Çağrışım stratejisi daha çok, semantik çağrışım düzeyinde, bazı durumlarda ise, sesbilgisel (fonetik) çağrışım düzeyinde gerçekleşmektedir.

Sözlüksel aktarım stratejisi: Literatürde rastlamadığımız bir diğer strateji şekli olan sözlüksel aktarım stratejisinde ana metindeki sözcüğün, sözlükte yer alan karşılığının, daha çok birinci anlamının, doğrudan hedef metne yansıtılması söz konusudur. Bu aktarım stratejisindeki en büyük sorun, ana metindeki bağlamsal anlamdan bağımsız bir şekilde yapılan aktarımdır.

Bire bir aktarma stratejisi: Ana lehçedeki metnin dilbilgisel yapısı dikkate alınarak, kalıp ifadedeki anlam bire bir aktarılması yoluyla ortaya konulan bu strateji literatürde yer almamaktadır. Bu aktarma stratejisinin kullanılmasıyla ortaya çıkan aktarım hatası, ifadeyi bütünüyle anlaşılabilir hâle getirmese de bir anlatım bozukluğu doğurmaktadır.

8. Uygulama

Kırgız Türkçesi iki metnin, Afyon Kocatepe Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü 1. Sınıf öğrencilerinin Kırgız Türkçesi dersinin uzaktan eğitim sistemi üzerinden yapılan vize ve final sınavlarında, Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine yaptıkları aktarımlar incelenerek, bu aktarımlarındaki dilbilgisel ve sözcüksel hatalar ortaya konulmuş, hedef lehçe üretiminde kullanılan stratejiler belirlenmiştir. Çalışmada yapılan metin numaralandırmaları, söz konusu sistemdeki dizilişlerine göre yapılmıştır.

Yapılan çözümlenmelerde bazı öğrencilerin fiilimsi (zarf-fiil) yapılarından zaman eki üreterek, zarf-fiil eklerini görülen geçmiş zaman ekine dönüştürme stratejisi uyguladığı görülmektedir: “...kiçinekey balıktardı koygonun körüp”...ifadesini “...küçük balıklar gördü...”, “...Anı körgön konoktor tañ kalıp...”, “Onu gören konuklar şaşırıldı...” şeklinde aktararak uyguladıkları görülmüştür. Bu durum, İranlı öğrencilerin Türkiye Türkçesini öğrenme sürecinde de görülebilmektedir (İnan 2014: 642). Fiilimsilerin kullanımında yapılan hataların çokluğu, İranlı öğrenci örneklerinde olduğu gibi, Türkçe öğrenen başka yabancı öğrencilerinde de tespit edilmiştir (Çerçi vd. 2016: 700).

Çok sayıda öğrencinin, metinde aktarım yapamadığı Kırgız Türkçesi kısımları, bazı durumlarda sözcük düzeyinde, bazı durumlarda ise tümce düzeyinde asıl şekilleriyle yazdıkları gözlenmiştir. Literatürde karşılığını tespit edemediğimiz bu aktarım örneğine, aktarmaktan kaçınma stratejisi diyebiliriz. Örneğin, “...Эмне кылып жатканын сурашат...” tümcesi, herhangi bir çeviri yapılmadan “...Emne kılıp catkanın suraşat...” şeklinde Latin alfabesine aktarılmıştır.

Bir başka aktarım stratejisinde ana lehçedeki metnin hedef lehçeye aktarımında, tahminde bulunma stratejisi uygulanmıştır (Chamot & Kupper: 1989). “...Anda al: ifadesinin...”, “...Hemen alın...” şeklinde aktarması, ana lehçedeki metinde yer alan ‘al’ ifadesinin, ana lehçede “o” zamirine karşılık gelmesine rağmen, hedef lehçede “al-“ fiili olarak “yalancı eşdeğer çağrışım” yapılması sonucunda aktarıldığını görmekteyiz.

Literatürde tespit edemediğimiz bir aktarım stratejisi de lehçeler arası aktarımda literatüre ‘çağrışım stratejisi’ olarak ekleyebileceğimiz bir strateji diyebiliriz. Bir başka aktarım örneğinde bunun örneğini şöyle görebiliyoruz: “...malduu-canduular...” (hayvanı çok olanlar) ifadesi, söz öbeğinin anlam alanına çağrışım yapılarak (semantik çağrışım), “...köylüler...” şeklinde aktarılmıştır. Diğer örneklerde bu ifade, “zengin çiftçiler”, “malı-mülkü olanlar”, “çiftlik hayvanları”, “Hayvanlar”, “sığırlar”, şeklinde karşılanmıştır. Buradaki çağrışımlar, sözcüğün semantik çağrışımıyla ilişkilidir. Bazı durumlarda sözcüğün ana lehçedeki yazımı ve hedef lehçedeki sesbilgisel çağrışımı sonucu hatalı aktarım söz konusu olmuştur: “...asker şinel kiygen çooçun cigit keldi...” ifadesinde şinel sözcüğü, aktarım yapılırken “Çin” sözüyle karşılanmıştır. Bu ifadedeki bir başka çağrışım stratejisi, ‘cigit’ sözcüğünün aktarımında gerçekleşerek, bu sözcük, Türkiye Türkçesindeki “yiğit” sözcüğüne “bire bir çağrışım” yapılmak suretiyle, “genç” sözcüğü ile aktarılması gerekirken, “yiğit” olarak aktarılmıştır. Bir başka aktarım örneğinde “...tentip ketken...” ifadesi, “...çekip giden...” şeklinde aktarılmıştır. Burada “çekip” sözcüğü ile “tentip” sözcüğüyle çağrışım benzerliği nedeniyle kullanılmış görülmektedir. “...Kündördün birinde deñizge çögüp ketken ele...”, “...Bir öğleden

sonra denize batmış bir el..." örneğinde "kün" sözcüğü "ögle vakti"ne, "ele" sözcüğü ise vücudun bir organı olan "el" sözcüğüne çağrışım yapılmıştır.

Ana lehçe metnindeki "kıstoogo" sözcüğü için, tahminde bulunma stratejisi uygulanarak, çeşitli aktarımlar yapılmıştır. Örneğin, "kış uykusu", "kışa", "kışlıklara", "kışlarına", "kışlığa", "kışlarına", "kışlağa", "kış göçürmek için" aktarımlarına bakıldığında öğrencilerin, "kış" sözcüğünden hareketle ve sonrasında "köçüp" sözcüğü de dikkate alınarak çeşitli tahminlerde bulunulduğu görülmektedir.

Öğrencilerin genelinde tespit edilen bir aktarım hatası ise "aşırı genelleme stratejisi"dir (Richards, Jack C. 1974). Hedef lehçede fazlalık olarak gördüğü yapıları atarak yapılan aktarım örnekleri şöyledir: Örneğin, "...Üy eesi bul kolunda çok kembagaldı cakşı sıylabaganı üçün uyat bolup, aga da çoñ balık tartkan eken...", "Evin sahibi çok fakirdi, iyi geçinemediğinden çok utandı ve aynı zamanda büyük bir balık yakaladı." Burada yapılan aşırı genelleme, bozuk yapılar meydana getirmiştir. Metin aktarımında, bilgi yetersizliğinden kaynaklanan bir başka hata, "...şinel..." sözcüğünün aktarımı olmuştur. Bu sözcük hedef lehçeye "yelek" olarak çevrilmiştir. Bu hatanın sebebi de aşırı genellemeye dayalıdır.

Öğrencilerin genelinde tespit edilen bir başka aktarım hatasına götüren strateji ise özetleme stratejisidir (Chamot & Kupper: 1989). Burada öğrenciler, hedef lehçedeki metni aktarırken kısaltarak özetleme yoluna başvururlar. Örneğin, "...Men bul kıminday balıktan anı körüp-körbögönün surasam...", "Bu balığın anını gördüğümde" şeklinde aktarımda bulunarak, tümceyi kısaltmış ve özetleme yoluna gitmiştir.

Kırgız Türkçesi metnindeki zaman çekimi Türkiye Türkçesine aktarılırken bazı durumlarda geniş zaman çekimi, hedef lehçede şimdiki zaman ekiyle çekimlenmiştir: "...köptü bilişet...", "çok şey biliyorlar". Bu örnek, bir değişim örneği sayılabilir.

Bazı örneklerde ana lehçedeki bir tümce unsuru (özne, edat, zarf vb), hedef lehçeye aktarılmadan bırakılır. Bu durum anlamı değiştirmese de tümcenin tam eksiksiz aktarımına engel bir durum teşkil eder. Bu eksiltme (Çetinkaya: 2015)¹ örneklerini 2. metinde yer alan, "...a degende...", "öncelikle, ilk olarak", "...bayağı ele...", "daha önceki", "evvelki", "...kokuy...", "vah! yazık!" vb. sözcüklerinin aktarımlarının yapılmaması dolayısıyla tespit edilmiştir. Bazı aktarımlarda ise, öznenin eksiltildiğini görmekteyiz. Örneğin, "...Oşol cılı küzdö...", "...malduu-canduular...", "...kıstoogo köçüp ötköndön kiyin, bizdin ayılga men başta körbögön, asker şinel kiygen çooçun cigit keldi..." tümcesinde özne görevinde olan "...men başta körbögön, asker şinel kiygen çooçun cigit..." ifadesinin yerine, ana lehçe metninde yer almayan "bir yabancı" ifadesinin konulduğu tespit edilmiştir: "O yılın güzünde, çiftçileri kış geçirmek için koyunlarını alıp dağlara çıktıktan sonra, köyümüze bir yabancı geldi."

İncelenen Kırgız Türkçesi metin aktarımlarında tespit edilen bir başka hatalı kullanım, yazımsal yanlışlar olarak değerlendirilebilir. Ana lehçedeki metnin alfabesi olan Kiril alfabesini Latin alfabesine çevirirken, Kiril alfabesini öğrenmesi yüksek ihtimal olan bir durumda, hatalı yazım örneği sergilemiştir. Metinde "...дүйшөн..." şeklinde "ş" sesi ile

¹ Genellikle işlevsel sözcük ya da biçimbirimler gibi gerekli dilsel öğelerin çıkarılması durumudur.

yazılan sözcük, aktarılrken “ç” işareti ile Latin alfabesine çevirilerek “düyçön” şeklinde aktarılmıştır. Başka aktarımlarda ise, “duyşen”, “duishon”, “duishan” şekillerini görmekteyiz.

Hata çözümlemesi sürecinde karşılaşılan bir başka hata, öğrencinin ana lehçedeki metinde yer alan bazı ifadeleri hedef lehçeye aktarıırken ekleme stratejisi kullanmasıdır (Çetinkaya: 2015)². Bu durum şöyle gerçekleşir: “...kiyin turup – cok, kokuy, bul dağı bayağı ele temir colgo tentip ketken Taştanbektin uulu...” ifadesi, “sonradan anladık ki, komutan filan değilmiş, yıllar önce herkesin aç kaldığı bir kış, demiryolunda çalışma üzere köyden ayrılan, sonra da kendisinden hiçbir haber alınamayan Taştanbek’in oğlu” şeklinde tercüme edilmek suretiyle, italik yazıyla yazılan kısımlar ana lehçedeki metinde bulunmadığı hâlde ekleme yapılmıştır. Başka örneklerle bakıldığında: “...asker şinel kiygen çooçun cigit keldi...” ifadesi, “köyümüze bir yabancı geldi. Sırtında bir kaput vardı yabancıнын. Kaputu çok iyi hatırlıyorum. Siyahı çünkü” şeklinde aktarılmış, italik kısım ana lehçedeki metinde tespit edilememiştir. Bir başka aktarım örneğinde, “Elden coldon oolak turgan too boorundagı kiçinekey Kırgız ayılı üçün bul özünçö çoñ bir okuya boldu.” tümcesinde hedef lehçede “tökezleyen” şeklinde çevrilebilecek bir sözcük bulunmadığı hâlde, aktarımda bu ifade yer almıştır.

Bir başka metnin hedef lehçeye aktarımında “sözlüksel-anlamsal” hatalar yapılmıştır. Ana lehçedeki metinde herhangi bir şekilde sözlüksel-anlamsal düzeyde ilişkisi olmayan bir sözcük olan ‘tökezleyen’ şeklinde bir sözcü kullanılmasıdır: “...Elden, coldon oolak turgan too boorundagı kiçinekey Kırgız ayılı üçün bu özünçö çoñ bir okuya boldu...”. “Bu adamın gelmesi, yollardan uzak, dağların altında bir yerde tökezleyen ailelerimizin için büyük bir olay idi.” Örnek cümlede görüldüğü gibi, “tökezleyen” sözcüğü ana lehçedeki metinde herhangi bir sözlüksel ve anlamsal karşılığı olmayan bir sözcüktür.

“Örneksemenin Aşırı Kullanımı” (Corder, 1974: 130; Lott, 1983: 256-61)³, öğrencinin hedef lehçedeki bir ögeyi, ana lehçesindeki bir ögenin özelliklerini taşıdığından dolayı hatalı kullandığında meydana gelir. Bu duruma örnek, numaralı metnin hedef lehçeye aktarımında gösterilebilir: “...saldattan boşotup...” ifadesi, “komutanlıktan boşandığını” şeklinde aktarılmıştır. Ana lehçedeki “...boşotup...” ifadesi, “çıkartıp” anlamındadır. Oysa bu ifade hedef lehçeye aktarılrken, hedef lehçede bu sözcüğün, ‘boşanmak’ sözcüğü ile olan çağrışımsal ilişkisi sonucunda, örnekseme yoluyla söz konusu anlam verilmiştir kanaatindeyiz. Bir başka aktarımda yapılan örnekseme ise, ana lehçedeki “men” birinci teklik şahıs zahirinin, “Maine’nin” şeklinde bir özel ad olarak çevrildiği tespit edilmiştir.

Literatürde tespit edemediğimiz sözlüksel aktarım stratejisi olarak kavramsallaştırabileceğimiz bir durumu, ana lehçe metninden hedef lehçeye doğru aktarımlarda tespit etmekteyiz. Bu durumda aktarım yapan öğrenci, herhangi bir

² Bu süreçte, tümceye artık öğeler eklenir.

³ Öğrenci hedef lehçede bir ögenin ana lehçesindeki bir ögenin özelliklerini taşıdığından dolayı hatalı kullandığında meydana gelir.

lehçedeki birden fazla sözcükten oluşan veya ikileme şeklinde bulunan yapının sözcüklerinin her birini sözlükten bakıp anlamlandırmaktadır. Bunun sonucunda ise, ikileme veya söz öbeği durumundaki yapının anlamında bozulmalar ya da çatalanmalar meydana gelebilmektedir. Örneğin, "...malduu-canduular..." ifadesi aktarılırken, "...malduu..." sözcüğü ayrı, "...candu..." sözcüğü ayrı bir şekilde anlamlandırılmıştır. Bunun sonucu olarak, "...malduu-canduular..." ikilemesinin anlamı "hayvan sahipleri" olarak aktarılması gerekirken, "...malduu..." sözcüğünün anlamı sözlükten yola çıkılarak "hayvan sahibi", "...canduular..." sözcüğü, bire bir Türkiye Türkçesi karşılığı olan "canlılar" şeklinde aktarılmıştır. Dolayısıyla bu aktarımın sonucunda ifade, "hayvan sahibi-canlılar" şeklinde bir aktarıma dönüşmüştür. Bilgi eksikliği sonucu meydana gelen bu hata, aktarımın anlaşılabilirliğini etkileyerek, anlatım bozukluğuna neden olmuştur.

Aktarım örneklerinde dikkati çeken bir başka hata türü, "biçimbilimsel hatalar" olmuştur. Bu tür hatalar, dilbilgisel bilgi eksikliğine dayalı olarak gerçekleşmiştir. Örneğin, çalışmanın ana lehçesi olarak kodlanan Kırgız Türkçesinde fiillerde çokluk eki, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi +[IAR] ekiyle yapılmamakta, +[ş] ekiyle yapılmaktadır. Oysa bu kuralı bilmeyen bir öğrenci, Kırgız Türkçesi metinde "...deşti..." (dediler) şeklinde geçen bir ifadeyi, "dedi" olarak aktarmıştır. Burada söz konusu olan hatanın, bilgi eksikliğine dayalı olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Aktarımlarda sıklıkla görülen bir diğer hata, ana lehçedeki kalıp ifadelerin aktarımında karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun başlıca sebebi ise, literatürde tespit edemediğimiz, "bire bir aktarma stratejisi"dir. Bu aktarma stratejisinin kullanılmasıyla ortaya çıkan aktarım hatası, ifadeyi bütünüyle anlaşılabilir hâle getirmese de bir anlatım bozukluğu doğurmaktadır. Bu stratejide ana lehçedeki metnin dilbilgisel yapısı dikkate alınarak, kalıp ifadedeki anlam bire bir aktarılmaktadır. Örneğin, "...Men başta körbögön..." ifadesi hedef lehçeye, "ben önce görmeyen" şeklinde aktarılmıştır. Oysa doğru aktarım, "daha önce görmediğim" şeklinde olmalıdır. Burada, "...körbögön..." ifadesinde yer alan -gen sıfat fiil ekinin bire bir aktarıma yoluna gidilmesi, söz konusu hataya neden olmuştur kanaatindeyiz.

9. Sonuç

Çalışmada tespit edilen stratejiler arasında, literatürde rastlayamadığımız ve adları, işlevlerine göre çalışmada konulan aktarım stratejileri görülmektedir. Bunlar, aktarmaktan kaçınma stratejisi, çağrışım stratejisi, sözlüksel aktarım stratejisi, bire bir aktarma stratejisidir.

Öğrencilerin yaptıkları aktarımlarda uyguladıkları stratejilere bakıldığında, özellikle aşırı genelleme, özetleme, tahminde bulunma, çağrışım stratejisi, eksiltme ve ekleme stratejilerinin daha öne çıktığı görülmektedir.

Öğrencilerin aktarımlarındaki hataların çözümlemelerine bakıldığında ise, özellikle bilgi eksikliğine dayalı sözlüksel-anlamsal hatalar, yazım hataları, aşırı genellemeden, özetleme ve örnekmeden kaynaklanan ve bazı durumlarda eksiltmenin ortaya çıkardığı hata ve hataların ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu çalışma, Türk lehçelerinden Kırgız Türkçesi öğreniminde çeviri süreçlerinde karşılaşılan stratejiler ve hatalar üzerine dikkat çekerek, öğrencilerin özellikle gramer ve sözcük düzeyinde karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmak için başvurdukları stratejiler, dil öğrenme sürecindeki yanlış aktarımların ve anlam sapmalarının nasıl meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada, öğrencilerin risk alma ve kaçınma gibi stratejilerin yanı sıra, literatürde daha önce tanımlanmamış çağrışım ve sözlüksel aktarım stratejileri de tespit edilmiştir. Dil öğrenim sürecinin verimliliğini artırmaya yönelik öneriler ortaya koyan bu çalışma, yabancı dil eğitiminde çeviri hatalarını minimize etmek amacıyla öğretim stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Tablo 1. Hata Çözümlemesi Sorun-Çözüm Önerileri Tablosu

Sorun	Çözüm Önerisi
Fiilimsi yapılarını zaman eklerine dönüştürmek	Zaman kavramı, zaman ekleri ve fiilimsiler hakkında öğrenmeyi güçlendirici örnekler vererek, tekrarlar yaptırmak.
Aktarmaktan kaçınmak	Öğrencilerin aktarma yaparken özgüvenli olmalarını sağlamak ve özellikle cesaretlendirecek örnekler sunmak.
Tahminde bulunmak	Yabancı eşdeğer konusunun özellikle lehçeler arasında çok sık aktarma hatalarına sebep olduğunu hatırlatmak ve çok sayıda örnekle somutlaştırmak.
Aşırı genellemeler yapmak	Metni tam olarak kavrayamadıklarında, birkaç kez okumalarını sağlamak ve sözcük anlamlarının hatıra getirilebileceğini vurgulamak.
Özetleme stratejisi	Metindeki bazı sözcükleri çıkararak özetleme yoluna gitmenin anlatım bozukluklarına yol açabileceğini, örneklerle açıklamak.
Eksiltme yapmak	Aktarımın doğru yapılmasında cümle öğelerinin tanınmasının önemi vurgulanmalıdır.
Değiştirim yapmak	Zaman eklerinin aktarımının doğru yapılması hususunda daha çok bilgi aktarımı yapılmalıdır.
Yazımsal hatalar yapmak	Kiril alfabesi tam olarak kavratılmalı, lehçeye ilişkin alfabe düzeyindeki farklılıklar belirtilmelidir.
Ekleme stratejisi	Aşırı aktarma durumunda metnin anlamından sapılabileceği, örneklerle anlatılmalıdır.
Sözlüksel-anlamsal hatalar	Metin aktarımlarının ciddiyeti vurgulanmalı ve hata aktarımların önemi anlatılmalıdır.
Örneksenin aşırı kullanımı	Örneksenmeye sebep olacak sözcük ve ifadelerin çok sayıda örnekle öğretilmesi gerekmektedir.
Sözlüksel aktarım stratejisi yapmak	Metin aktarımında kalıp ifadeler (atasöz, deyim vb.) dikkat edilmesi gerektiği anlatılmalıdır.
Gramer hataları, biçimbilimsel hatalar	Gramer kurallarının, iki lehçe/dil arasında farklı olanlar başta olmak üzere, doğru aktarılması sağlanmalıdır.
Kalıp ifadelerin aktarımı	Lehçelerin aktarım stratejilerinde dikkat edilmesi gereken hususlar en başta öğretilmelidir.

Kaynakça

- Akın, C. (2024). Yabancı Dil Öğreniminde Çeviri Hata-Hata Çözömlmeleri ve Stratejileri: Rusça Örneği. *Avrasya Dil Eğitimi Ve Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-11.
- Chamot, A. U., & Kupper, L. (1989). Learning strategies in foreign language instruction. *Foreign Language Annals*, 22(1), 13-24. <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.1989.tb03138.x>
- Corder, S. P. (1974). Error analysis. In J. P. B. Allen & S. P. Corder (Eds.), *Techniques in applied linguistics*. Oxford University Press.
- Corder, S. P. (1978). Strategies of communication. In C. Færch & G. Kasper (Eds.), *Strategies in interlanguage communication* (pp. 15-19). Longman.
- Çerçi, A., Güllü, H., & Uzun, M. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin yazılı anlatımlarına yönelik hata çözümlmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(4), 695-715. <https://doi.org/10.21547/jss.256496>
- Çetinkaya, G. (2015). Hata çözümlmesi: Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen B2 düzeyindeki öğrencilerin yazılı metinlerine ilişkin görünümler. *International Journal of Languages, Education and Teaching*, 3(1), 164-178. <https://doi.org/10.18298/ijlet.199>
- Elyıldırım, S. (2017). Avoidance strategy in foreign language production. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 231-242.
- Gürata, E. K. (2017). Karşılıklı konuşma stratejilerinin öğretiminin öğrencilerin konuşma becerisi gelişimine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, 3, 77-95.
- İnan, K. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen İranlıların yazılı anlatımlarının hata analizi bağlamında değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(9), 619-649. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7276>
- Khansir, A. A. (2012). Error analysis and second language acquisition. *Theory and Practice in Language Studies*, 2(5), 1027-1032. <https://doi.org/10.4304/tpls.2.5.1027-1032>
- Lott, D. (1983). Analysing and counteracting interference errors. *English Language Teaching Journal*, 37(3), 256-261. <https://doi.org/10.1093/elt/37.3.256>
- Richards, J. C. (1974). A noncontrastive approach to error analysis. In J. C. Richards (Ed.), *Error analysis: Perspectives on second language acquisition* (pp. 172-188). Longman.
- Tarone, E. (1977). Conscious communication strategies in interlanguage: A progress report. *TESOL* 77, 194-203.
- Tarone, E. (1980) Communication Strategies, Foreigner talk and repair in interlanguage? *Language learning* 30, 417-431.
- Varadi, T. (1980). Strategies of target language learner communication: message adjustment. *International Review of Applied Linguistics*, 6, 71-90.

Extended Abstract

Foreign language learning is a complex process where learners often rely on various strategies to overcome challenges, especially when translating between two different languages. This study examines the translation strategies and errors made by university students when translating from Kyrgyz to Turkish. By understanding these strategies and errors, the research provides insights into improving foreign language education and understanding how learners navigate linguistic challenges. Students adopt a range of strategies during translation, including Risk-Taking and Avoidance strategies. According to Corder (1978), risk-taking involves students using all available language resources, sometimes creating new words or borrowing elements from their native language. For example, students may invent words or approximate meanings based on their existing knowledge. One such instance is the incorrect translation of the Kyrgyz phrase "malduu-canduular" (animal owners) as "köylüler" (villagers), reflecting the learner's attempt to approximate meaning. Although this approach encourages active engagement with the target language, it often leads to semantic errors. On the other hand, Avoidance Strategies are used when students omit or simplify difficult sections of the text. Varadi (1980) and Tarone (1977) describe this as "meaning reduction" or "message abandonment," often observed when learners face unfamiliar grammar or vocabulary. An example of this is the untranslated sentence "Эмне кылып жатканын сурашат" (They ask what he is doing), which was left as "Emne kılıp catkanın suraşat" in Turkish, showing avoidance rather than attempting a full translation. The research introduces the Association Strategy, where students incorrectly transfer meanings between the two languages based on surface similarities. For instance, "şinel" (coat) was incorrectly translated as "Çin" (China), reflecting a phonetic resemblance that misled the students. Similarly, "cigit" (young man) was translated as "yiğit" (brave man) instead of "genç" (young), revealing how phonetic and semantic similarities can lead to errors. Another strategy observed is the Lexical Transfer Strategy, where students rely on the dictionary definitions of individual words without considering the overall context. This often leads to errors, as seen in the phrase "malduu-canduular," where the parts were translated as "hayvan sahibi-canlılar" (animal owner-living beings) instead of the correct "hayvan sahipleri" (animal owners). This strategy shows how reliance on word-for-word translation without context leads to distorted meanings. The Literal Translation Strategy also plays a role in producing grammatical errors. Students often translate verb tenses and structures directly from Kyrgyz to Turkish, without adapting them to the target language's rules. For instance, the Kyrgyz verb form "deşti" (they said) was mistranslated as "dedi" (he said), ignoring the plural subject, thus leading to a grammatically incorrect sentence in Turkish. The study categorizes several common types of errors: Grammatical Errors, Semantic Errors, Overgeneralization, Summarization, and Spelling Mistakes. Each error type provides insight into specific challenges learners face during translation. Grammatical Errors are frequently seen in the misapplication of verb tenses. For example, students often transformed Kyrgyz adverbial participles into past tense forms in Turkish. In one instance, the phrase

"kiçinekey balıktardı koygonun körüp" was mistranslated as "küçük balıklar gördü" (the small fish saw), which is grammatically incorrect. These errors arise from a misunderstanding of tense formation in the two languages. Semantic Errors often occur due to incorrect associations between similar-sounding words in Kyrgyz and Turkish. One example is the translation of "şinel" (coat) as "Çin" (China), a mistake caused by phonetic resemblance. These errors reveal how learners' reliance on superficial similarities can lead to incorrect interpretations. Overgeneralization is another common error, where students apply grammar rules too broadly, leading to structural oversimplifications. For instance, the phrase "Üye esi bul kolunda çok kembagaldı" was translated as "Evin sahibi çok fakirdi" (The owner of the house was very poor), with significant loss of detail and meaning. Overgeneralization often occurs when students try to simplify complex structures that they do not fully understand. Summarization is a strategy used when learners encounter unfamiliar words or structures, leading them to shorten sentences or omit key details. For example, "Men bul kimınday balıktan anı körüp-körböğönün surasam" was shortened to "Bu balığın anını gördüğümde," resulting in an incomplete translation that lacks essential details. Spelling Mistakes are particularly common when students transcribe text from the Cyrillic alphabet to the Latin alphabet. For instance, the Kyrgyz word "дүйшөн" (düyşön) was incorrectly transcribed as "duyşen" or "duishan" in Turkish, reflecting confusion in handling the transition between writing systems. These mistakes suggest a lack of familiarity with the spelling rules of both alphabets. Alphabet Transcription Errors also feature prominently, as students struggled to correctly convert Kyrgyz Cyrillic into Turkish Latin script. For example, the word "дүйшөн" (düyşön) appeared in various incorrect forms such as "duyşen" or "duishon," demonstrating difficulties in managing alphabetic differences. To address the errors observed in the study, several recommendations are provided. One solution is to give students more practice with verb tenses and participles, as these are often mistranslated. Exercises focusing on these aspects would help students gain confidence and accuracy in handling complex grammatical forms in both Kyrgyz and Turkish. Another recommendation is to raise students' awareness of "false cognates," words that look or sound similar in both languages but have different meanings. Understanding these false cognates would help students avoid mistakes like translating "şinel" as "Çin." Furthermore, learners should be encouraged to take risks in translating challenging sections instead of resorting to avoidance strategies. By attempting difficult translations, students can improve their language skills and build greater confidence. Regular error analysis sessions are also recommended, where students can review their mistakes and understand the reasons behind them. This would help learners identify patterns in their errors and develop strategies to correct them. By analyzing their errors, students would gain insights into their learning process and be able to avoid repeating the same mistakes. This study provides valuable insights into the translation strategies and errors made by students learning Kyrgyz as a foreign language and translating into Turkish. The research highlights common strategies like *Risk-Taking* and *Avoidance* as well as newly identified strategies such as *Association* and *Lexical Transfer*. By understanding these strategies and the errors they cause, educators can better support learners in overcoming translation challenges. The study also offers practical

recommendations for addressing errors, including more focused practice on verb tenses, greater awareness of false cognates, and regular error analysis sessions. Ultimately, these findings contribute to the development of more effective teaching methods and improved learning outcomes for students studying Turkic languages.